

Федорончук А.В.

ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ ПРОКАТУ ЯК РІЗНОВИДУ ДОГОВОРІВ ПРИЄДНАННЯ

УДК 347.453.6

Постановка проблеми. Цивільним законодавством договір прокату віднесено до договорів приєднання. Це свідчить про те, що договірне зобов'язання яке розглядається вирізняється з поміж інших певними особливостями. Але перед тим, як почати їх аналіз, ми з'ясуємо суть та мету конструкції договору приєднання. Дослідивши її специфіку, ми зможемо окреслити рамки дослідження та більш об'єктивно підійти до виявлення як позитивних так і негативних сторін кваліфікації договору прокату як договору приєднання.

Стан дослідження. У науковій літературі існує чимало досліджень, присвячених договору приєднання, які висвітлені у працях як українських, так і зарубіжних науковців, таких як, Лехкар О.В., Крат В., Сергієнко В.В., Луць В.В., Брагінський М.І., Вітрянський В.В., Таль Л.С., Флейшиц Е.А., Лунц Л.А., Ципленкова А.В. Проте, загалом вчені акцентують увагу на аналізі конструкції договору приєднання, не зупиняючись на дослідженні особливостей окремих цивільно-правових договорів, які за своєю правовою природою можуть бути віднесені до групи договорів приєднання. З цих позицій, є очевидним, що дослідження особливостей договору прокату як різновиду договору приєднання є досить актуальним.

Метою даної статті є дослідження відносин прокату через призму конструкції договору приєднання, а також вироблення на підставі цього пропозицій з вдосконалення чинного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Природу договорів приєднання можна пояснювати через призму нормативної або договірної концепцій. На сьогоднішній день світова цивілістична доктрина надає перевагу договірній природі договорів приєднання. У своєму дослідженні ми також будемо дотримуватися цієї позиції,

оскільки вона досить детально обґрунтована українськими вченими цивілістами. Тому сумнівів в її достовірності не виникає.

В ч.1 ст. 634 ЦК України визначено, що договором приєднання є договір, умови якого встановлені однією із сторін у формулярах або інших стандартних формах, який може бути укладений лише шляхом приєднання другої сторони до запропонованого договору в цілому. Друга сторона не може запропонувати свої умови договору [1]. Останні слова наведеної норми («в цілому») складають основну ознаку такого роду договорів. Це означає: «або погоджуєшся з усім, що я пропоную, або договору не буде» [2, с.258].

Договори приєднання найчастіше застосовуються у відносинах підприємців з громадянами, коли стандартні умови договорів повторюються неодноразово. Вони використовуються суб'єктами господарювання для економії часу при наданні однотипних послуг, робіт, використання однотипних схем реалізації товарів.

Найбільш системне дослідження договору приєднання було проведено Лехкар О.В. у дисертаційній роботі, яка називається: «Договір приєднання в цивільному праві України». У дисертаційному дослідженні на підставі комплексного підходу до аналізу договору приєднання визначено його правову природу, поняття, характерні ознаки, зміст, форму та порядок укладення, а також вказуються правові наслідки кваліфікації цивільного договору як договору приєднання [3, с.3].

У цивілістиці можна знайти різноманітні підходи до визначення договору приєднання. Необхідно зазначити, що, зазвичай, науковці, які займалися та займаються дослідженням даної договірної конструкції, намагаються пояснити її сутність, аналізуючи окремі аспекти договору приєднання. Такий однобічний підхід не є виправданим. Адже, розглядаючи те чи інше явище через призму окремих ознак, ми не можемо отримати цілісне уявлення про його природу. Наприклад, Л. Таль вбачав зміст такого договору в тому, що в ньому воля однієї сторони має виключну перевагу, і вона дістає вияв у тому, що ця сторона диктує свою волю не лише окремому суб'єкту, а й невизначеному колу осіб. Натомість, вона

зв'язує себе зобов'язаннями стосовно всіх, хто приєднається до неї [4,с.6]. В даному випадку вчений звертає увагу на таку ознаку договору приєднання як воля однієї сторони. На підставі саме цієї ознаки ряд науковців обстоюють позицію, згідно якої договір приєднання має нормативну природу. Це пояснюється тим, що у договорах приєднання тільки одна сторона визначає зміст договору, тому, на думку авторів такої концепції, приєднання іншої сторони до договору не може розглядатися як вираження свободи волі. Втілена у договорах приєднання воля тільки однієї сторони не може вважатися договором в його класичному розумінні, так як останній за своєю правовою сутністю є вільним узгодженням волі саме двох сторін. Ми вважаємо, що в даному випадку доцільніше говорити про те, що договору приєднання притаманний особливий порядок узгодження договірних умов, а не відсутність вияву волі однієї із сторін.

Процес формування єдиного волевиявлення, що виражає загальну волю сторін договору приєднання, має свої особливості. Специфіка договору приєднання полягає в тому, що при єдиному волевиявленні сторін договору, частка волі кожної із них є різною. Більшою мірою в спільному волевиявленні сторін відображена воля лише однієї сторони по договору – тієї, яка розробила та запропонувала до укладення договір. Воля іншої сторони обмежилась згодою на укладення договору на запропонованих умовах. На прикладі договору прокату, ми можемо відмітити те, що при його укладенні наймач є вільним у виборі предмета прокату, також він може визначати строк користування ним, але вже із врахуванням можливих обмежень, передбачених п. 2.6. Порядку надання у тимчасове користування громадянам предметів культурно-побутового призначення та господарського вжитку [5]. Тобто, більшість умов змісту цього договору не є результатом взаємного та вільного погодження, а визначена у нормативних актах або наймодавцем одноособово, а тому при його укладенні можливості наймача щодо погодження умов звужуються лише до визначення предмета прокату та строку його користування.

О.Флейшиц, характеризує договори приєднання, вказує на те, що умови договору не обговорюються сторонами, коли одна із них – монополістична організація пропонує своєму контрагентові напрацьований нею „формуляр” договору і контрагентові залишається прийняти запропоновані йому умови, „приєднатися” до них або відмовитися від укладення договору [6, с.38]. В даному випадку науковець акцентує увагу на тому, що договорам приєднання, зазвичай, притаманно те, що одна сторона, як правило, є монополістичною організацією, яка заздалегідь самостійно визначає умови договору. А однією із основних сфер застосування договорів приєднання є відносини з тими, хто займає монополістичне становище в галузі продажу певних товарів, виконання робіт або надання послуг. Маючи контрагентом монополіста, учасник обороту змушений через це (відсутність конкуренції) погодитися на зазначені у формулярі умови [7, с.50]. Тобто, ми можемо стверджувати, що контрагенти договору приєднання – підприємець та споживач – сторони економічно нерівні. Це створює можливість економічно сильнішій стороні нав’язувати свої умови стороні економічно слабшій. Тому досить часто такі договори виражають економічну перевагу сторони, яка встановлює умови [8, с.185]. Залежно від міри економічної нерівності визначатиметься ступінь присутності волі у спільному волевиявленні кожної зі сторін. Воля економічно залежної сторони зводиться лише до однієї можливості - укласти чи ні запропонований договір. У зв’язку з цим, договір прокату можна віднести до категорії несправедливих договорів, умови яких в більшій мірі виражають волю сторони, що пропонує договір. Разом з тим, не дивлячись на деякий примусовий характер приєднання до договору, воно залишається лише окремим випадком акцепту, і відповідно, проявом волевиявлення сторони, яка приєднується до договору. Слід зазначити, що сторона сама вирішує, укласти чи не укласти договір на запропонованих їй умовах, тобто тут не порушується принцип свободи договору. Але необхідність укладення особою договору приєднання, особливо у підприємницькій діяльності часто обумовле-

на економічними чи географічними чинниками, коли можливість вибору контрагента є обмеженою.

На практиці будь-який договір приєднання обмежує відповідальність сторони, яка пропонує договір, тоді як відповідальність сторони, яка приєднується до договору більш об'ємна і досить детально прописана. Виходячи з цього, очевидно, що ці обставини є підставою для зміни або розірвання договору і не пов'язані з незаконністю договору або його окремих умов, а є наслідком формування умов договору однією стороною. У зв'язку з цим ймовірність включення в договір приєднання умов, що встановлюють односторонні переваги та пільги сторони розробника умов договору, а також надмірно обтяжливі умови для сторони, яка приєднується, є досить високою.

Так, у стандартній формі договору прокату, яка затверджена наказом Укрсоюзсервісу від 29.09.1995 р. №8, містяться умови про відповідальність наймача [9]. Закріплення цих умов у стандартній формі пояснюється п. 2.8. Порядку, де йдеться мова про те, що надаючи в тимчасове користування предмети прокату, наймодавець ознайомлює наймача з цим Порядком, попереджує його про відшкодування збитків за псування, втрату предметів або повернення предметів з порушенням визначеного строку і не в комплекті [5]. І хоча в п. 4.1. Порядку сказано, що у разі порушення наймодавцем і наймачем своїх зобов'язань та вимог діючого порядку сторони несуть відповідальність згідно з вимогами цього Порядку, умовами договору прокату (замовлення-зобов'язання) та згідно з чинним законодавством [5], залишається незрозумілим, чому в стандартній формі не фіксуються умови про відповідальність наймодавця за невиконання чи неналежне виконання умов договору, а тільки передбачено відповідальність наймача. Суб'єкт який розробляє стандартну форму, повинен стежити за тим, щоб умови про відповідальність сторін, а також інші умови договору, які є стандартними, відтворювалися не в односторонньому порядку, а відображали в однаковій мірі цивільно-правове становище обох сторін. Адже, наймодавець не зацікавлений у тому, щоб прописувати в договорі умови, якими б передбачалась

його відповідальність. Виходить так, начебто зміст стандартної форми у тому вигляді, в якому вона була затверджена, з самого початку надає підстави наймачу для застосування ч.2 ст.634 ЦК України. Згідно цієї норми, якщо договір виключає чи обмежує відповідальність сторони що пропонує договір до приєднання, то на вимогу іншої сторони він може бути змінений або розірваний [1]. Тобто, вказане положення закону зобов'язує наймодавця зазначати у договорі прокату умову, яка передбачатиме його відповідальність. Як свідчить практика договірних відносин, така умова в договорах прокату не фіксується. Тому ми, пропонуємо внести зміни у стандартну форму договору прокату, яка затверджена наказом Укрсоюзсервісу від 29.09.1995 р. №8, а саме прописати детально відповідальність за порушення умов договору не тільки для наймача, але й для наймодавця. Таким чином, буде дотримано принцип рівності учасників договору, який полягає в однаковому правовому становищі суб'єктів договору, наділленні їх однаковими правовими можливостями щодо встановлення та зміни між собою правового зв'язку, обов'язковості узгодження таких можливостей з іншою стороною, наданні їм рівного правового захисту з боку права [10], а відповідальність за невиконання чи неналежне виконання умов договору буде співрозмірною.

Кваліфікуючи договір прокату як договір приєднання, ми наділяємо його специфікою, яка виявляється на стадії укладення договору. Саме спосіб укладення договору є визначальною і узагальнюючою ознакою що об'єднує усі договори приєднання в єдину групу цивільно-правових договорів. З цього приводу Сергієнко В.В. зазначає, що критерієм виділення конструкції договору приєднання є не природа зобов'язань що з нього витікають, і не характер діяльності однієї зі сторін у силу публічності договору, а спосіб укладення договору приєднання [11,с.323].

Порядок укладення будь-якого договору дозволяє виділити такі стадії: оферта – пропозиція укласти договір і її акцепт – згода укласти договір на запропонованих в оферті умовах.

Законодавче закріплення формування договірних відносин за приєднанням до запропонованих умов фактично унеможливує

виділення оферти й акцепту при укладенні договорів приєднання. Адже умови такого договору встановлені однією стороною у формах або інших стандартних формах. Інша сторона, приєднуючись до запропонованих умов, практично здійснює конкретні дії, спрямовані на виконання договору відповідно до запропонованих умов. Так, при укладенні договору прокату: наймач акцептує публічну пропозицію наймодавця шляхом оплати за користування річчю. Іншими словами, акцепт і вчинення дій на виконання договору практично збігаються у часі. Тому, можна сказати, що договір прокату може бути укладено шляхом оплати наймачем ціни за користування річчю. Якщо слідувати такій логіці, то момент укладення договору збігатиметься у часі із виконанням сторонами своїх обов'язків за договором. Розглядаючи договори, які виконуються у момент укладення В.Тархов наголошував на тому, що доволі часто плутають дії, спрямовані на укладення договору, з діями, спрямованими на виконання обов'язків за укладеним договором [12]. Висновок, зроблений ним, заслуговує на увагу, адже з юридичної точки зору укладення договору і виконання сторонами обов'язків за договором треба розрізняти навіть і тоді, коли момент укладення договору фактично збігається із виконанням сторонами обов'язків за договором.

Для договору прокату є характерним те, що він може бути як реальним, так і консенсуальним. Класифікація договору як консенсуального або як реального зумовлює застосування різних правових норм, регулюючих укладення договору, а також передбачає різні підходи до визначення моменту укладення договору. Так, для укладення консенсуального договору достатньо, щоб сторони у належній формі досягли згоди з усіх істотних умов. Тому згідно із ч.1 ст.640 ЦК консенсуальний договір можна вважати укладеним з моменту одержання особою, яка направила пропозицію укласти договір, відповіді про прийняття цієї пропозиції.

На відміну від консенсуальних договорів для укладення реального договору недостатньо лише домовленості сторін, необхідно, щоб одна із сторін договору вчинили певну дію. Теоретич-

на конструкція реального договору знайшла закріплення в ч.2 ст.640 ЦК. У цій нормі зазначено, що якщо відповідно до акта цивільного законодавства для укладення договору необхідні також передання майна або вчинення іншої дії, договір є укладеним з моменту передання відповідного майна або вчинення певної дії.

Конструкція реального договору, передбачає, що передання речі або вчинення іншої дії як додаткової умови (до згоди сторін) для визнання договору укладеним означає одночасно і виконання однією із сторін свого обов'язку за договором[13, с.160]. Але в такому випадку, ми повинні розуміти, що виконання стороною обов'язків за договором не може передувати моменту укладення договору. Дії спрямовані на укладення договору мають бути первинними по відношенню до дій, спрямованих на виконання обов'язків за договором, або вчинятися одночасно. Це має істотне значення для наймодавця, оскільки дії наймача по оплаті ціни за прокат речі засвідчують його бажання приєднатися до умов договору. Тому й виходить так, начебто воля особи на укладення договору виражається у діях, які спрямовані на виконання обов'язків за договором. Така ситуація не суперечить конструкції реального договору. А тому, якщо в договорі зазначається, що наймодавець передає наймачеві майно, а не зобов'язується його передати, такий договір слід розцінювати як реальний. На підставі цього, договір вважатиметься укладеним з моменту передання майна або вчинення іншої дії (оплата за користування річчю).

Підсумовуючи вищезазначене, слід відмітити, що договору прокату як договору приєднання, притаманний специфічний порядок його укладення. Договір укладається не шляхом узгодження умов договору, а шляхом приєднання до умов договору в цілому. На нашу думку, якщо характеризувати договір прокату як реальний договір, дуже складно відокремити дії спрямовані на укладення договору, від дій, спрямованих на виконання обов'язків за договором. Адже, останні є одночасно діями, які виражають волю особи на укладення договору, а тому їх слід вважати акцептом договору. З цих позицій, очевидним є те, що для договору прокату більш прийнятною є конструкція реального догово-

ру, аніж конструкція консенсуального договору, оскільки вона в більшій мірі відображає специфіку договору прокату як договору приєднання.

Від договорів приєднання слід відрізнити близькі за своїм характером інші правові конструкції, які на відміну від останніх можуть містити ознаки нормативної природи. Оскільки договір побутового прокату укладають шляхом заповнення форми, яка затверджена в установленому порядку, його можна характеризувати як типовий договір, який може бути укладений не інакше як шляхом приєднання до запропонованого договору [14, с.77]. Цивільний кодекс України не містить визначення типового договору. Від типових договорів, які розробляються органами державної влади, і в яких міститься вказівка про обов'язковість до застосування для всіх учасників договірних відносин, слід відрізнити типові умови договору, про які йдеться у ст. 630 ЦК України. Відповідно до вказаної норми типові умови договору не є обов'язковими для застосування, це право сторін використовувати їх у своїй договірній практиці. Отже, слідуючи логіці законодавця у ст. 630 ЦК України, типові умови договорів не мають нормативної природи, а мають рекомендаційний характер.

У науково-практичному коментарі до ст.179 Господарського кодексу України, сказано, що типовий договір є формою державного регулювання договірних відносин у сфері господарювання, застосовується для спрощення процесу укладання конкретних господарських договорів та визначення бажаної, з точки зору держави, моделі договірних зобов'язань [15, с.355]. Типові договори покликані спростити процес укладення конкретних договорів, що може виявитися важливим у випадках, коли передбачається масове використання на практиці однотипних договірних форм [2, с.85]. Типовий договір затверджується Кабінетом Міністрів України, чи у випадках, передбачених законом, іншими органами державної влади [15, с.353].

На підставі вищезазначеного, ми можемо зробити висновок, що головною юридичною ознакою типових договорів є їх обов'язковість. Типовий договір має нормативну природу і по

своїй суті є спеціальним видом актів цивільного законодавства, завдяки якому максимально імперативно регулюється зміст всіх договорів, які укладаються на підставі типових договорів.

Договір, який укладається відповідно до вимог типового договору, не може вважатися договором приєднання, оскільки на відміну від останнього зміст такого договору диктується не стороною, яка його розробила, а самим органом державної влади – суб'єктом владних повноважень. Відступити від його змісту не може ні сторона, що пропонує укласти договір, ні сторона, що приєднується до нього. Як справедливо зазначає В. А. Белов, такі типові договори є різновидом нормативних актів [16, с. 178-179]. Це і є основною відмінністю типового договору від договору приєднання.

Виходячи із вищезазначеного, ми вважаємо, що договір прокату не може бути одночасно і договором приєднання, і типовим договором, оскільки дані договірні конструкції мають різну правову природу. Однією із характерних ознак договору приєднання є стандартна форма закріплення договірних умов. В законі ця ознака сформульована як «...умови якого викладені у формулярах або інших стандартних формах...».

Вказана ознака лежить у площині питання щодо форми, в якій може бути укладений договір приєднання. Очевидно, що на думку законодавця, договір приєднання може бути укладений лише у письмовій формі, більше того, в особливій стандартній письмовій формі. Законодавець не дає відповіді на питання, що саме розуміється під формуляром або іншою стандартною формою. Тому загалом, можна зазначити, що під стандартною формою слід розуміти форму, яка розрахована на багаторазове її використання, умови договору в якій сформульовані загальним чином (є однаковими для всіх контрагентів), і яка використовується для укладення однотипних правочинів. Формуляром є окремий різновид стандартної форми договору приєднання, який являє собою розтиражований у багатьох екземплярах бланк стандартної форми із надрукованими типографським або іншим способом загальними умовами договору, які пропонуються до укладення.

Найбільших дискусій з приводу сутності стандартної форми викликає питання про допустимість укладення договорів приєднання в усній формі. Подібний підхід у розумінні бланку як документа та буквальне тлумачення статті 634 ЦК України дало підстави більшості авторам прийти до висновку про неможливість укладення договорів приєднання в усній формі. Так, А. В. Ципленкова, розглядаючи питання про форму договорів приєднання, зазначає, що останні «фактично можуть укладатися лише у письмовій формі шляхом складання єдиного документа, підписаного сторонами, шляхом обміну документами через поштовий, телеграфний, телетайпний, телефонний, електронний зв'язок, а також шляхом вчинення конклюдентних дій у відповідь на письмову оферту» [17, с. 126]. У своєму дисертаційному дослідженні Мартин В.М. припускав, що оскільки договір побутового прокату укладається шляхом заповнення сторонами відповідних пунктів «замовлення-зобов'язання», форма та зміст якого затверджені у встановленому законом порядку, то йому притаманна письмова форма [18, с. 147]. Про можливість укладення договору прокату в усній формі вчений не згадував.

Деякі з науковців займають менш категоричну точку зору, зазначаючи що «під формуляром чи стандартною формою .. повинні розумітися не тільки письмові формуляри, але й умови, сформульовані в усній або іншій формі» [19, с. 310].

Вказаний спір має велике практичне значення, оскільки кількість договорів, які укладаються шляхом приєднання до умов, сформульованих однією стороною в усній формі, є досить значною – фактично це майже вся сфера договорів, які розраховані на масового споживача. Ми вважаємо, що стандартні форми можуть бути різними за зовнішнім вираженням і полягати в розробленні наймодавцем загальних умов договору, на яких він згоден вступити в договірні відносини з кожним наймачем, який приєднається, і доведенні їх до відома останніх у місці вчинення правочинів, тобто має місце усна форма, також наймодавець може завчасно розробити проект договору, виклавши його у письмовій формі. На нашу думку, розуміння стандартної форми договору приєд-

нання лише як письмової форми, необґрунтовано звужує сферу застосування статті 634 ЦК України, яка покликана захистити слабшу сторону в договорі. Стандартність форми слід розглядати у широкому значенні. А тому, сторона може в односторонньому порядку сформулювати умови, на яких вона укладає правочини зі своїми контрагентами, як в усній, так і в письмовій формі.

Для договору прокату як договору приєднання розроблена стандартна форма, що оприлюднена у встановленому порядку, яка містить найбільш характерні (типові) умови для даного виду договору. Договір прокату оформлюється замовленням-зобов'язанням за формою ПО – П1, затвердженою наказом Укрсоюзсервісу від 29.09.1995 р. №8 [10].

У науково-практичному коментарі до ст.787 Цивільного кодексу України вказано, що надання у тимчасове користування громадянам предметів прокату оформлюється договором, зазвичай, в усній формі, крім випадків, коли типові договори вимагають укладення у письмовій формі [13, с.356]. Як ми вже з'ясували, стандартна форма затверджена у встановленому законом порядку для договору прокату не є типовим договором. Проте, в п. 2.2. Порядку надання у тимчасове користування громадянам предметів культурно-побутового призначення та господарського вжитку зазначено, що надання у тимчасове користування громадянам предметів прокату оформляється договором (замовленням-зобов'язанням) за формою ПО-П1, яка затверджена наказом Укрсоюзсервісу від 29.09.1995 р. №8 [5]. У п. 1.3. наказу №8 вказано, що форми документів суворої звітності є обов'язковими для застосування незалежно від місця оформлення замовлення усіма господарюючими суб'єктами – підприємствами, організаціями всіх форм власності, підприємцями-громадянами, що надають побутові послуги населенню на території України[10]. В ч.1 ст. 639 Цивільного кодексу України зазначено, що договір може бути укладений у будь-якій формі, якщо вимоги щодо форми договору не встановлені законом [1]. Маються на увазі випадки, передбачені законом, а не іншими нормативно-правовими актами. Ми вважаємо, що оскільки наказ №8 є підзаконним нормативно-пра-

вовим актом, то вказівку у ньому про обов'язковість застосування форми документів суворої звітності для оформлення надання у тимчасове користування предметів прокату не можна кваліфікувати як вимогу про обов'язкову письмову форму встановлену для договору прокату. Це є ще одним підтвердженням того, що договір прокату може бути укладеним як в усній, так і в письмовій формі.

Висновки. Для договору приєднання є характерною стандартна форма закріплення договірних умов. Як ми вже з'ясували, наявність стандартної форми не презюмує укладення договору прокату виключно у письмовій формі. Стандартність форми слід розглядати у широкому значенні, тобто договір прокату може бути укладеним як в усній, так і в письмовій формі.

Кваліфікація договору прокату як договору приєднання, свідчить про особливий спосіб його укладення – шляхом приєднання до запропонованих умов договору в цілому. Якщо говорити про укладення договору, на нашу думку, сторони вправі самостійно обирати спосіб укладення договору: чи-то шляхом приєднання, чи-то шляхом узгодження умов договору, чи, можливо, поєднанням обох цих способів. Очевидно, що у ч. 1 ст. 634 ЦК України законодавцем викладено диспозитивну норму права, тобто самим учасникам цивільного обороту надається право не тільки розробити стандартну форму договору, а й вибрати особливий спосіб його укладення. Разом з тим, виходячи з основних засад цивільного законодавства, закріплених у ст. 3 ЦК України, пріоритет при цьому повинен бути відданий взаємному узгодженню сторонами всіх умов договору; введення ж обов'язкового порядку укладання договорів шляхом приєднання ставить під сумнів законність такого взаємного узгодження.

Тому нелогічною та необґрунтованою уявляється позиція законодавця, якою при формулюванні поняття договору прокату у ст. 787 ЦК України спеціально зазначено, що цей договір є договором приєднання.

По-перше, у спеціальній частині договірного права про договір приєднання згадується тільки відносно одного договору про-

кату, хоч очевидним є те, що застосування договорів приєднання не обмежується тільки цими договорами. Ми вважаємо, якщо у цивільному законодавстві встановити порядок, при якому орган державної влади визначав би, які договори укладаються шляхом приєднання до формуляра, це надто обмежуватиме принцип свободи договору. Слідуючи далі за логікою законодавця, напрошується хибний висновок, що без спеціальної вказівки щодо конкретного договору такий правочин не може кваліфікуватись як договір приєднання. По-друге, імперативна вказівка на те, що договір прокату є договором приєднання, унеможливує укладення договору прокату на взаємоузгоджених умовах і не в стандартній формі.

З вищевказаного слідує висновок про необхідність виключення зі ст. 787 ЦК України положення про те, що договір прокату є договором приєднання.

1. *Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV (в редакції від 19.01.2013 р.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>*
2. *Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга первая: Общие положения / М.И. Брагинский, В.В. Витрянский. – 2-е изд. – М.: Статут, 2006. – 842 с.*
3. *Лехкар О.В. Договір приєднання в цивільному праві України: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Харків, 2008, с.17*
4. *Таль Л.С. Трудовой договор: Цивилистическое исследование. Ч. 2. / Л.С. Таль. – Ярославль: Типография губернского правления, 1918. – 188 с.*
5. *Про затвердження Порядку надання у тимчасове користування громадянам предметів культурно-побутового призначення та подарського вжитку: Наказ Українського союзу об'єднань, підприємств і організацій побутового обслуговування населення № 46 від 16.12.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0025-00>*
6. *Флейшиц Е.А. Буржуазное гражданское право на службе монополистического капитала. / Е.А. Флейшиц. – М.: Юриздат Минюста СССР, 1948. – 138 с.*
7. *Крат В. Договір приєднання: реалії та перспективи /В. Крат // Підприємство, господарство і право. – 2003. –№1. – С.50*

8. Саватьє Р. *Теория обязательств. Юридический и экономический очерк* / Р. Саватьє // – М.: Изд. Прогрес, 1972. – 440 с.
9. *Про затвердження форм документів суворої звітності та Інструкції щодо їх використання, затверджені наказом Українського союзу об'єднань, підприємств і організацій побутового обслуговування населення №8 від 29.09.1995 р.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0389-95>
10. Калабеков Ш.В. *Договор как универсальная правовая конструкция: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.01.* – М., 2004. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.law.edu.ru/script/cntSource.asp?cntID=100069588>
11. Сергієнко В.В. *Договір приєднання як джерело регулювання відносин постачання тепловою енергією споживачів* / В.В. Сергієнко // *Право і безпека.* – 2012. - №3(45). – С.323-326
12. Тархов В.А. *Гражданское право. Общая часть: Курс лекций* / В.А. Тархов // Чебоксары, 1997. – 218 С.
13. *Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. – 4-те вид., перероб. і допов. / за ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнєцової, В.В. Луця.* – К.: Юрінком Інтер, 2010. – Т.ІІ. – 1056 с.
14. Луць В.В. *Кодифікація договірного права* / В.В. Луць // *Українське право.* – 1997. - №1. – С.75-92
15. *Науково-практичний коментар Господарського кодексу України: / О.А. Белянович, О.М. Вінник, В.С. Щербина [та ін.]; за заг. ред. Г.Л. Знаменського, В.С. Щербини.* – 3-тє вид., переробл. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 776 с.
16. Белов В.А. *Гражданское право. Общая и особенная часть. Учебник.* / В.А. Белов. – М.: АО «ЦентрЮрИнформ», 2003. – 960 с.
17. Цыпленкова А.В. *Договор присоединения как особая категория гражданского права: Дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.03.* / А.В. Цыпленкова. – М., 2002. – 202 с.
18. В.М.Мартин // *Право користування чужим майном: дис. канд. юрид. наук: 12.00.03* / Мартин Володимир Михайлович; Львівський національний університет ім. І.Франка. – Л., 2006. – 191 с.
19. Кучер А.Н. *Теория и практика преддоговорного этапа : юридический аспект.* / А.Н. Кучер. – М.: Статут, 2005. – 363 с.

Федорончук А.В. Особливості договору прокату як різновиду договорів приєднання

Стаття присвячена дослідженню відносин прокату через призму конструкції договору приєднання.

Ключові слова: договір прокату, договір приєднання, стандартна форма, порядок укладення договору, реальний договір, типовий договір.

Федорончук А.В. Особенности договора проката как разновидности договоров присоединения

Статья посвящена исследованию отношений проката сквозь призму конструкции договора присоединения

Ключевые слова: договор проката, договор присоединения, стандартная форма, порядок заключения договора, реальный договор, типовой договор.

Fedoronchuk A.V. Features of the contract of hire as a kind of contract of adhesion.

The article focuses on relations of hiring through the prism of the construction of contract of adhesion.

Key words: contract hire, contract of adhesion, standard form, the order of the contract, the actual contract, a typical contract.

Федюк Л.В.

ПОНЯТТЯ ПРАВА ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ НА ДІЛОВУ РЕПУТАЦІЮ

УДК 347.121.2

Право на ділову репутацию юридичної особирозглядається як в цивільному законодавстві, так і в цивілістичній науці. Стаття 94 Цивільного кодексу зазначає, що юридична особа має право на недоторканність ділової репутації, проте поняття права на ділову репутацию в законодавстві не визначено. Дане поняття частководосліджувалось російськими цивілістами Н.Ю. Нікулічевою, К.М. Дьяченко, А.Л. Анісімовим, С.Н. Братусем, В.А. Жакеновим, Д.І. Роговим, З.Б. Хавжоковою. З українських вчених визначення права на ділову репутацию давала І.Ф. Коваль, проте лише суб'єктів господарювання. Слід проаналізувати основні положення вище зазначених науковців, і на їх основі дослідити поняття та ознаки права юридичної особи на ділову репутацию.

Дослідник А. Л. Анісімов зазначає, що кожен суб'єкт права наділяється певною сукупністю особистих (суб'єктивних) прав, що визначають його правове становище, і в їх число входить суб'єктивне право на ділову репутацию. До моменту порушення ділової репутації цивільне право охороняє ці особисті немайнові відносини шляхом покладання загального обов'язку утримувати-